
Türkiye Eğitim Dergisi

(2021) Cilt 6, Sayı 2, s. 561-569

Paulo Freire'nin "Ezilenlerin Pedagojisi" Adlı Eserinin Eleştirel Kurama Temel Oluşturan Kavramlar Bakımından Değerlendirilmesi

Aysel Ferah Özcan¹

Kitap İncelemesi/ Book Review

Özet

Bu çalışmada eleştirel pedagojinin önemli öncüllerinden biri olan Paulo Freire'nin *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı eserinin, eleştirel eğitim kuramlarına temel oluşturan kavramlarının belirlenmesi ve bu kavramların uygulanabilirlikleri bağlamında eleştirel olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Eserde yer alan bölümler tek tek incelenerek kavramsal çerçeve ortaya konmuş ve bu kavramlar eleştirel bir biçimde değerlendirilmiştir. Kavramlar ele alınırken eserden alıntılara da yer verilmiştir. Ardından araştırmacının değerlendirmeleriyle kavramlar yorumlanmıştır. Çalışma, eserdeki eleştirel pedagoji kavramlarının kavramsal haritasının belirlenmesi, Freire'nin görüşlerinin bütüncül olarak irdelenmesi ve belirlenen kavramların uygulanabilirliğinin tartışılmasıyla eğitim bilimlerinin çeşitli disiplinlerine kaynak olabilmesi bakımından önemli görülmektedir. Eserin incelenmesi sonucunda Freire'nin "Conscientização, eleştirel bilinç, sekterlik, radikallik, ezme-ezilme, ezen-ezilenler ve özgürleşme, değerler-değerleri sorgulayanlar, insanlaşma-insandılaşma, diyalog, sinizm, kendi olmak-olmamak, bankacı eğitim modeli-problem tanımlayıcı eğitim modeli, örgütlenme, kültürel sentez" kavramlarını ele aldığı anlaşılmıştır. Freire'nin eğitim anlayışının da genele uygulanamayacağı söylenebilir.

Giriş

Eleştirel pedagoji, bütün kıta akımlarının –*Marksizm ve eleştirel teori vb.*– etkisiyle ortaya çıkan eleştirel eğitim felsefesinin bir anlayışı olarak kabul edilmekte olup Freire gibi eğitim felsefecileri tarafından temsil edilmektedir (Cevizci, 2011). Açıkçası eleştirel eğitim bilimi, Marksist ve Sosyalist bir eğitim bilimine dayalı olarak ortaya çıkmıştır (Berner, 2013: 167). Bu felsefi-kuramsal görüşün başlıca temsilcilerinden biri olan Freire (2014), eğitimi eşitsizliklere karşı yapılan bir başkaldırı ve ezilenleri özgürleştiren siyasi bir eylem olarak görmektedir. Bir kısım düşünürler ise eleştirel pedagojinin Freire ve diğer temsilcilerinin görüşlerinin farklılaştığı veya bir tür indirgendiği görüşünü ileri sürmüşlerdir (McLaren, 2010). Ancak

¹Öğretim Görevlisi Dr. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sakarya, Türkiye. aferah@sakarya.edu.tr, 0000-0002-9196-4838.

eleştirel pedagogların görüşlerindeki değişimi irdelemek bu çalışmanın kapsamında bulunmamaktadır. Cevizci (2011), eleştirel pedagojinin günümüz dünyasını farklı sosyal sınıflara ayrılmış, sınıfsal ilişkilerle temellenen farklı kimlikler ve toplumsal cinsiyetlerin oluşturduğu güçler üzerine inşa edilen bir dünya olarak gördüğünü belirtip eğitimi mevcut güç yapılarını koruyup yeniden üreterek hizmet etmeye yarayan bir araç olarak tanımlamıştır. Eleştirel pedagojinin temel kavramları ise; *dialektik teori, teknik-pratik-özgürleştirilen bilgi, sınıf, güç-bilgi ilişkisi, yeniden üretim ve eğitim programıdır* (McLaren, 2010). Alanyazın incelendiğinde Türkiye’de Freire’nin *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı eserini konu edinen sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir (Kantarıcı-Bingöl ve Aybar, 2020; Kaya ve Altan, 2019; Yılmaz, 2016). Bu çalışmalarda Freire’nin *Eleştirel Pedagoji görüşleri*, modelin yetişkin engelli bireylerin eğitimine uyarlanması (Kaya ve Altan, 2019); özgürleşmenin vasıtası olarak eğitim (Yılmaz, 2016) ve Freire’nin ileri sürdüğü eğitim modelinin incelenmesi (Kantarıcı-Bingöl ve Aybar, 2020) şeklinde ele alınmıştır. Oysa eğitim felsefesi-politikaları ve eleştirel pedagoji alanlarına katkı sağlayabilmek için Freire’nin *Ezilenlerin Pedagojisi* eserinin tüm bölümlerinde geçen temel kavramların ortaya konularak eleştirel bakımdan değerlendirilmesine de ihtiyaç bulunmaktadır. Buna göre bu çalışmanın amacı, eleştirel pedagojinin öncüllerinden biri olan Paulo Freire’nin *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı eserini, eleştirel felsefe kuramlarına temel oluşturan kavramları ve bu kavramların uygulanabilirlikleri bağlamında eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmektir. Amaç kapsamında eser, bölüm bölüm ele alınarak öne çıkan temel kavramlar tartışılmıştır. Eserin incelenmesi ile ulaşılan kavramlar, yer yer eserden yapılan alıntılarla desteklenmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışma üç bakımdan önemli görülmektedir. Birincisi, bu inceleme sayesinde eleştirel pedagoji kavramlarının kavramsal haritası sergilenmiş olacaktır. İkincisi Freire’nin görüşleri bütüncül olarak anlaşılacaktır. Üçüncüsü Freire’nin *Eleştirel Pedagoji* eserine dayalı olarak ortaya konan kavramların uygulanabilirliği tartışılarak eleştirel kuramın da kısa bir değerlendirmesi yapılmış olacaktır.

Ezilenlerin Pedagojisi Adlı Eserin Değerlendirilmesi

Ayrıntı yayınları tarafından 2014 yılında on birinci basımı yapılan Paulo Freire’nin *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı eseri, İngilizce’den Türkçe’ye Dilek Hatipoğlu ve Erol Özbek tarafından çevrilmiştir. Eser 228 sayfa olup dört bölümden oluşmaktadır. Yazar, eserindeki bölümlere isim vermemiş, “1. Bölüm, 2. Bölüm, 3. Bölüm ve 4. Bölüm” biçiminde bölüm numaraları kullanmıştır. Kitabın son sayfalarında ise yazar ve çağdaş bilimcilerle eser hakkında yapılan söyleşilere yer verilmiştir. Kitabın adından da anlaşılacağı üzere yazar, eserinde *ezen-ezilen* ikilemine dayalı olarak ezilenlerin pedagojisi konusunu *Marksist* bir bakış açısıyla işlemeye çalışmıştır. İlk bölüme esas teşkil etmek üzere önsözünde özellikle *Conscientizaçao*^{2*} sözcüğü açıklanmıştır. Kitabın diğer bölümlerinde de çatışmaları ele alırken yazarın sıklıkla bu terime atıfta bulunduğu görülmektedir. Freire’ye göre bireylerin özgürleşmesi ve özneleşebilmesi mevcut durumun farkına varmasıyla; yani *Conscientizaçao* ile mümkündür. Bu durum öznenin eleştirel bilincinin uyanarak sosyal olayları eleştirmeye başlaması yani özgürleşme mücadelesi vermesi demektir.

^{2*} Conscientizaçao: Sosyal, siyasi ve ekonomik çelişkileri kavramak ve onun insanları ezen koşullarına karşı harekete geçmek için gereken öğrenme süreci anlamına gelir (Portekizceden İngilizceye çevirenin notu, s.53).

Yazar kitabın önsözünde, özgürleşme ve özgürlük korkusu kavramlarını ele alır. “Eleştirel bilinç anarşiktir ve insanın yıkıcı bir fanatizme yönelmesine neden olur” yargılarına ise *Conscientizaçao* kavramına dayalı olarak açıklamada bulunur:

“...Bununla birlikte gerçekte *conscientizaçao*, insanları yıkıcı fanatizme yöneltmez. Tersine insanların sorumlu öznelere olarak tarihsel sürece girmelerini mümkün kılmak suretiyle *conscientizaçao* onları kendine güven arayışına sokar ve böylece de fanatizmi önler (s.54)”. Çünkü özne olmak demek, bilerek edimde bulunmak demektir (Çevirenin notu).

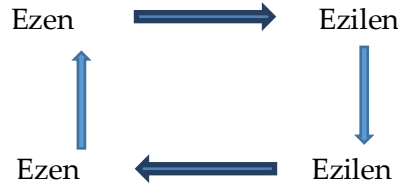
Yazara göre özgürlük korkusunu yenen birey sosyal, siyasal ve ekonomik sorunları *uyanık eleştirel bilinci* vasıtasıyla kavrayabilecektir. Ayrıca uyanık bu eleştirel bilinç sayesinde bireyler yıkıcı fanatik olmak yerine kendine güven geliştirebileceklerdir. Eserde Freire'nin “Özgürlük korkusu taşıyan bireyin riske atılmak yerine güvenlik sağlama gayreti içinde olduğu” görüşünün Hegel'in “Özgürlük yalnızca, hayatın tehlikeye atılmasıyla elde edilebilir” görüşüyle desteklendiği anlaşılmaktadır. Yazar, “*Conscientizaçao*'nun statükoyu tartışmalı kılması durumunda ise özgürlük için tehdit olarak görülebileceği, bunun da özgürlük korkusunu doğuracağı ve özne olmanın yolunu tıkayacağı (s.55)” konularından bahsetmektedir. Yazar, özgürlük korkusunu şu sözlerle açıklamaktadır.

“...Bununla birlikte insanlar, özgürlük korkularını ender kabul ederler ve daha çok kendilerini özgürlük savunucuları şeklinde sunarak bu korkuyu -bazen bilinçsizce- kamufle etme eğiliminde olurlar. Kendilerine özgürlüğün bekçiliğini yakıştırarak kuşularına ve endişelerine köklü bir serinkanlılık havası kazandırırılar. Fakat özgürlüğü statükonun sürdürülmesiyle karıştırırlar. Böylece eğer *conscientizaçao*, statükoyu tartışmalı kılma tehdidi taşıyorsa, o zaman özgürlüğün kendisi için de tehdit oluşturuyor gibi görünür (s.55).”

Yazarın özgürlüğü ele alırken *sektecilik (hoşgörüsüzlüğü)*, *radikallik (köktencilik)* kavramlarına da sürekli bir gönderme yaptığı görülmektedir. “Fanatizmle beslenen sektecilik her zaman hadım edicidir. Eleştirel bir ruhla beslenen radikalleşme ise yaratıcıdır (s.56)” sözleri radikalizmin yazar tarafından özgürleşme sürecinde önemli bir adım olduğu, ezene karşı çıkmada radikal edilgen kalamayacağı, gerçekliği sektecilikler gibi gizemleştirilmeden ve rasyonel bir şekilde ele alabileceği vurgulanmaktadır. Kitabın diğer bölümlerinin de bu temel kavramlarla şekillendirildiği görülmektedir. Radikallik, yazar için çok önemli bir kavramdır.

Kitap, dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde *ezme-ezilme, ezen-ezilenler ve özgürlük* temaları işlenerek öncelikle daha sonraki bölümlere temel oluşturacak kavramlar ele alınmıştır. Kitabın birinci bölümünde *ezen-ezilen ikilemi* ele alınırken; *değerler-değerleri sorgulayanlar, insanlaşma-insandılaşma, sinizm, kendi olmak-olmamak* vb. kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Yine bu kavramlarla okuyucu, diğer bölümlerde de sıklıkla karşı karşıya kalmaktadır. Yazar, Marksist felsefe geleneğine uygun olarak kavramları *tez-antitez ve sentez* üçlemesine göre değerlendirmektedir. Bir şey bir şeyle çatıştığında ortaya sentez çıkmaktadır. Ancak gerçeğin her zaman yazarın belirttiği üçlüye uymayabileceği

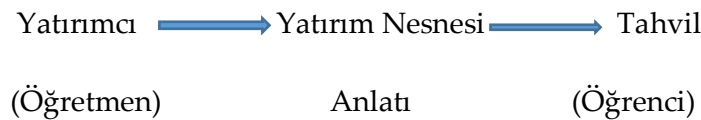
söylenbilir. Bu durum, bu incelemenin yazarı tarafından görselleştirilerek Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Ezen-Ezilen Döngüsü

Yazar, eserinde ezenlerle ezilenleri sürekli karşı karşıya getirmektedir. Yukarıdaki şekil 1’de görüldüğü üzere ezen, ezen olma durumunu sürdürebileceği gibi; ezen, ezilen durumuna da düşebilir. Yine ezilen, ezilen durumuna devam edebileceği gibi, ezilen ezen durumuna da geçebilir. Yazara göre çatışmayı ezen çözemez. Bu yüzden ezilen özgürleşemez. Yazarın bu konuya yönelik görüşleri şöyle özetlenebilir: Ezilenin özgürleşmesi *Conscientizaçao*’ı yapmasıyla kendi durumundan çıkmak isteyip ezene karşı çıkmasıyla mümkündür. Ezilenin özgürlüğünü gerçekleştirirken ezeni ezmesi ise bir ezme olarak görülemez. Bu durumun yazarın bir çelişkisi olduğu ileri sürülebilir. Yazara göre, ezilenin ezenle özdeşleşmesiyle *ezilen ezen* ortaya çıkmaktadır. Ezen ise gerçekten ezilenin safına geçtiğinde, onun duygularını hissettiğinde, onunla beraber özgürlük aramaya başladığında gerçek bir devrimci önder olabilir. Yoksa ezilene acıyan bir ezen, ezilenle beraber hareket etse de gerçek bir lider olamaz. Özgürleşmeyi ancak ezilenler sağlayabilir, ezenler değil. İnsanlaşma ise ancak özgürlükle mümkündür. Ezenler, ezilenleri insandışılaştırmaktadır. İnsandışılaşma sadece insanlığı çalınanları değil, onu çalanları da ifade eden bir kavramdır. Yazarın deyimiyle *insan hâline gelme yetisinin tahrifi* olarak nitelenmektedir. “Tahrifat, tarih içinde meydana gelir; ancak tarihi bir yeti değildir. Yoksa sinizm³ olur (s.62)”.

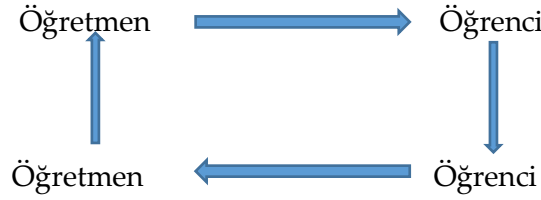
Yazar, kitabın ikinci bölümünde iki eğitim modeli sunar: “Bankacı eğitim modeli, problem tanımlayıcı eğitim modeli (s.89)”. Bankacı eğitim modeli; öğrenciyi boş bir levha, bir yatırım aracı olarak edilgen dinleyici olarak görür ve öğretmenin düşündüğü, öğrencinin disipline edildiği bir anlayışla hareket eder. Buna göre müfredatı öğretmen önceden belirler. Bilginin otoritesi öğretmendir. Öğrenci nesnedir. Eleştirel değerlendirme öğretilmez. Bu durum insanın varoluşuna aykırıdır. Bu da ezen ve ezilenler demektir. Aslında Freire, burada insanın iradesini yok sayan bir anlayışa vurgu yapmaktadır, denilebilir. Çünkü bankacı modelde, özgürlük yoktur. Bankacı Eğitim Modeli, bu incelemenin yazarı tarafından görselleştirilerek Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Bankacı Eğitim Modeli

³ İnsanın erdem ve mutluluğa hiçbir değere bağlı olmadan bütün gereksinimlerden sıyrılarak kendi kendine erişeceği öğretisi. (Antisthenes)

Problem Tanımlayıcı Eğitim Modeli'nde ise öğretmen hem idrak eder hem aktarır. Çünkü diyalog vardır. Bankacı Eğitim Modelinde diyalog yoktur. Diyalog yoksa özgürlük yoktur. Mantık sürecinden geçen bilgiye değer verir. Dünyayla ilişkileri içindeki insanı konu edinir. Bilinçlilik ve dünya eş zamanlıdır. Ancak insan bilincinin önce bir alt yapı oluşturması gerektiği Freire'nin eserinde göz ardı edilmiştir. İnsanın tarihselliği sorununu ele alır. Tarihsellik Marks'tan esinlenen bir düşüncedir. Bu eğitim devrimcidir ve dinamikdir. Şimdi-buradaya odaklanır. Dayanışmaya ve devrimci diyaloga önem verir. İnsanlaşma-insandışılama kavramları burada da karşımıza çıkar. Ancak Freire, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde aşağıdaki Şekil 3'te yer alan ilişkileri göz ardı etmiştir:

Şekil 3. Öğretmen-Öğrenci Döngüsü⁴

Şekil 3'e göre öğretmen öğrencinin, öğrenci öğretmenin ne tezi ne de anti-tezidir. Freire ise bu ikisini birbirinin tezi-antitezi olarak ele almaktadır. İdeoloji, belli bir otoritenin kullanıma soktuğu bilgidir. Ezilenlerin pedagojisinde yazar, ezilenlerin otoritesini kullanıma sokmaya çalışmaktadır. Yazar, eğitime kötümser bir tutumla bakmaktadır.

Eğitim sorgulamaları insanın tarihselliğine açık olmalıdır. Bunu yazar, şu ifadelerle açıklar:

"Tarihi varlıklar olarak sorgulama hareketinde başkalarıyla birlikte bulunan insanlar, bu hareketlerini denetlemeselerdi, bu, insanların insanlığının bir ihlali olurdu. Az sayıdaki insanın ötekilerin sorgulama sürecine girmesini engellediği durum, bir şiddet durumudur...Bu soruşturma hareketi-insanın tarihsel yetisine- yönelik olmalıdır. Bununla birlikte tam insanlığa yönelik tek başına veya bireycilikle gerçekleşmez; yalnızca topluluk ve dayanışma içinde olabilir... (s.104)"

Yazar, bu satırlarıyla kolektif yaşamı da ön plana çıkarmaktadır. Bireysel olarak daha fazlasına sahip olmaya çalışanlar, benciller, insandışılansılar.

Yazarın yukarıda belirtilen görüşlerinin *Problem Tanımlayıcı Eğitime* insanların özgürlükleri için tek taraflı uygulamaları eleştirel bilinçle sorgulayarak mücadele etmeleri, eğitim praksislerine ve öğrenme süreçlerine hem öğretmenlerin hem öğrencilerin etkin bir şekilde katılmaları, eğitimin başından itibaren diyaloga yer verilmesi gerektiği şeklindeki uygulamalarla yansıdığı anlaşılmaktadır. Böylelikle bireyler eğitim vasıtasıyla özgürleşme yolunda adımlar atar. Bankacı Eğitim Modeli'nde ise monolog vardır. Yazarın monolog-diyalog dualitelerini Martin Buber'in teorisinden esinlenerek kullandığı eserde belirtilmiştir. Yazar, esasen okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin eğitimi konusuna yönelmiştir. Ortaya koyduğu eğitim modeli de okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin eğitimine yöneliktir. Bu

⁴ Şekil 3, konuyu anlaşılır kılmak için bu incelemenin yazarı tarafından oluşturulmuştur.

modelin -her ne kadar özgürlük üzerine temellense de- günümüzde gelişmiş olan bölgelerde uygulanabilmesi konusu tartışmalıdır. Bilim, teknoloji ve sanayi bakımından gelişmelerin hızlı olduğu bölgelerde yaşayan insanların gereksinimleriyle bu gelişmelerden yoksun olan bölgelerdekilerin gereksinimleri ve eğitime erişim düzeyleri arasında fark olacağı öngörülebilir. Bu sebeple Freire'nin ortaya koyduğu bu eğitim modelinin bölgesel kalacağı söylenebilir.

Üçüncü bölümde yazar; düşünce, söz, eylem ilişkisine dikkat çeker. Söz; düşünce ve eylemle vardır. Böyle bir belirlenimde dilin diğer araçları olan sıfat, zarf ve zamirler yer alamaz. Yazarın bakış açısıyla ele alınırsa, düşünmeyi tanımladığı düşünülebilir. Dünyayı dönüştürecek tek söz, Allah'tır. "*Önce söz vardı*" cümlesi de İncil'in başlangıç cümlesidir. Eserdeki "*Gerçek bir söz söylemek, dünyayı dönüştürmektir (s.107)*" cümlesi son derece dikkat çekicidir. Dönüştüremeyen söz, boş sözdür demektir. "*İnsanca varolmak, dünyayı adlandırmak, onu değiştirmektir (s.107)*" ifadesi tanrısal bir insan modeli ortaya çıkarmaktadır.

Yazara göre her şeyin temeli diyalogdur. Ona göre her diyalogun temeli de sevgidir. Yazarın bu konuya yönelik görüşleri şöyle özetlenebilir: Sevgi yoksa ezende sadizm, ezilende mazoşizm ortaya çıkar. Devrimci liderde diyalogla birlikte, sevgi, alçakgönüllülük ve inanç vardır. Bu, karşılıklı güven demektir. Öğretmen-öğrenci diyalogu yazara göre yapılandırmacı ve yeniden kurmacıdır. Devrimci lider, halkla birlikte özgürleşmelidir. "*İnsanın varoluşu tarihseldir*" derken yazar, insanın zaman içinde evrimleşme gücüne dikkat çekmektedir. Burada da sınır-durum kavramını ele alır. Sınır-durum ise olasılıkların ve insanlaşmanın başladığı durumlardır. Çatışmaların görülüp ezilenlerin özgürleşme yolunda adım atmaya başladığı umut dolu anlardır. Yazar, ayrıca eğitici eylemlerde diyalogun gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Programdan konuya kadar eğitimle ilgili her alanda önceden belirlenimciliğin terk edilerek diyalogun başlatılması gerektiğini savlar. Yazar, bu durumu eserde şu cümlelerle açıklar:

"...Gerçek diyalog, diyalogun tarafları eleştirel düşünmeye -dünya ile insan arasındaki ayrılmaz dayanışmayı keşfeden ve *dünya ile insan* bütünlüğünün parçalanmasına izin vermeyen, gerçekliği statik bir değer değil bir dönüşüm olarak kavrayan bir düşünmeye- eylemden kopmayan, bunun içerdiği tehlikelerden korkmadan sürekli güncelliğe dalan bir düşünmeye cesaret etmedikçe var olamaz (s.111)".

Diyalogun başlamasıyla toplumla ilgili var olan ikilemler bireyler tarafından eleştirel bilinçle sorgulanarak anlaşılacaktır. Bu ise bireyin özgürleşmesi, insanlaşması, özne olması demektir. Sınır-durum ise sınır-eylemler gerektirir. "*Sınır-eylemler, verilenleri edilgence kabul etmek yerine yadsımaya ve aşmaya yöneliktir. Sınır-durumlar sınır-eylemleri, sınır-eylemler de yeni sınır-durumları ve ona karşılık olarak yeni-sınır eylemleri ortaya çıkararak gerçeklik dönüştürülecektir (s.119)*". Burada "*İnsan dönüştüren ve yaratıcı bir varlıktır*" önermesi ortaya çıkmaktadır. Yazarın bu düşüncesinde de Marks'tan esinlendiği anlaşılmaktadır.

Yazara göre tarihsel konular diyalektik olarak birbirleriyle ilişki içindedir. *İnsan-dünya* ilişkisinde bulunan bu konular, bir dönemin konularının bütünselliği içinde o çağın konusal evrenini oluşturur. İnsan, konular evreniyle karşı karşıya kaldığında ya yapıları sürdürür ya da değiştirmeye çalışır. Konuların mitleştirilmesi ise sekterliğe yol açar. “Konular sınır-durumları, sınır-durumlar da konuları içerir. İçerdikleri görevler, sınır-eylemleri gerektirir (s.122)”. Özetle sınır-durumlar, eylemleri kısıtlanan ve hakları reddedilen kişilerin varlığını içerir. Ezilenler bu sınır durumları hiçlik olarak değil de *olmak-insan olmak* olarak algıladıkları sınınamamış olanakları değerlendirmeye yönelebilirler.

Yazar, burada *üretken konu* tabirini kullanır. “Üretken konu, birçok bağlantılı konunun bir arada olması ve yeni görevlere yönelmeyi gerektirmesi (s.123)” olarak tanımlanmıştır. Konular bütün hâlinde sunulmalıdır. Burada da yazar konulara yönelik kod ve kod çözme kavramlarını ele alır. “Bir varoluşsal durumun kodlanması bu durumun kendisini oluşturan öğelerden bazılarının etkileşimleri içinde gösterilmesi suretiyle temsil edilmesidir. Kod çözme, kodlanmış durumun eleştirel analizidir (s.125)”. Yazara göre önceden insanlara uygulanmak üzere bir eğitim programı belirlenemez. Problem tanımlayıcı bir eğitim, üretken kelimelerle başlar ve üretken konularla devam eder. Program geliştirmeye, programın paydaşları da katılırlar. Konular ise durumların ve ihtiyaçların analiziyle belirlenir. Program geliştirme aşamalarının nitel araştırma yöntemleri doğrultusunda yürütüldüğü, gözlem ve görüşme tekniklerine ağırlık verildiği söylenebilir. *İnsan toplum/kültür* ikilemi bu noktada önemlidir. Yazarın konuyla ilgili görüşleri şöyle özetlenebilir: Konulara yönelik kodlar, bireylerin ön bilgilerine hitap etmelidir. Kodlara ilkeler yol göstermelidir ve kod çözme de diyalogla devam etmelidir. Sınayıcı eylem, potansiyel bilinci içerir. Sınınamamış eylem ise gerçek bilincidir. Potansiyel bilinç, mevcut çözüm ve olası çözümlerin karşıtıdır. Bu da gerçek bilince karşılık düşmektedir. Dolayısıyla araştırmacılar, ekip olarak bir eğitim programı içeriğini kurmaya başlayıp kodlar geliştirirken bu çelişkilerden bazılarını seçeceklerdir. Kodlar, kavramlar ve konulardır. Konular, birçok konuyu içerir. Bireyler kodlarla senteze ulaşacaktır. Esas kodlar birçok yardımcı kodlardan oluşur. Ona göre program önceden belirlenemez, paydaşlar program geliştirme eylemine katılmalıdır.

Yazar, eserin son bölümünde kültürel eylem-sentez konularını ele almıştır. Bu bölümde yazar, kültürel eylemi diyalog-diyalogculuk karşıtlığı bağlamında tartıştıktan sonra, diyalogculuğu yine bir özgürleşme aracı olarak değerlendirmiştir. Diyalog karşıtı eylem kuramında ise statükocu anlayışın toplumları fethederek, bölüp yöneterek, manipüle ve istila ederek varlıklarını sürdürdüklerini belirtmiştir. Yazar, işbirliği ve örgütlenmenin özgürleştirici olduğunu savunur. Statükocu anlayışta ise ezenler, ezilenleri bölmek için ezme stratejisi uygulurlar. Yazar, örgütlenmeye toplumsal olarak algılanan eğitici bir süreç olması sebebiyle önem verir. Varlığını zorluğa ve baskıya dayandıranlar diyaloga yer vermezler, bu sebeple de özgürleşmeyi sağlayamazlar. Yazara göre baskıcı toplumsal yapılarda, özgür kişilik geliştirmek de pek mümkün değildir. Oysa yazar özgürleşme için kimlik kazanma ve kişilik geliştirmeye, ideolojik insana önem verir. Toplumsal yapının çelişkilerinin aşılması bireyin özgürleştiği, farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü *kültürel sentezin* gerekliliğini açıklar. Eserin ekler kısmında yer alan yazarla yapılan röportajda da dil, din, ırk, cinsiyet, sınıf vb. ayrımına karşı çıkıp farklılıkların zenginliğe dönüştürülmesi gerektiğini belirtir. Esasen bugün ki çokkültürlülük tezleri de Freire'nin yaklaşımına benzer öğeler içermektedir. Gerçekte de çokkültürlülük eleştirel pedagojinin sayısız konularından biridir (McLaren,

2011). Ancak bu yapı dünyada tam olarak uygulama alanı bulamamıştır. Modelin üçüncü dünya ülkelerinde kullanıma sokulmaya çalışıldığı ifade edilebilir.

Sonuç

Freire'nin "*Ezilenlerin Pedagojisi*" adlı eseri Amerika'nın Vietnam'a girdiği bir sürecin ardından ortaya çıkan Marksist ideolojiden esinlenerek yazılan bir eserdir. 1960 sonrası dünyanın sol eğilimlerinin yazarı da etkilemiş olması son derece normaldir. O dönemler aynı zamanda işçi ve öğrenci hareketlerinin de başladığı dönemlerdir. İngiltere'de İşçi Partisi'nin çıkışı, üniversitelerde özerklik için öğrenci eylemleri, sendikal eylemler hep aynı dönemin ürünleridirler. Yazar, eserinde temel olarak "*Conscientizaçao, eleştirel bilinç, sekterlik, radikallik, ezme-ezilme, ezen-ezilenler ve özgürleşme, değerler-değerleri sorgulayanlar, insanlaşma-insandışılama, sinizm, kendi olmak-olmamak, bankacı eğitim modeli-problem tanımlayıcı eğitim modeli, diyalog karşıtı kültürel sentez-diyalogcu kültürel sentez*" kavramlarını ele almıştır. Kavramların ele alınış biçiminin *tez—antitez- sentez* şeklindeki Marksist felsefe geleneğine uygun olduğu görülmektedir. Yazar, ütopyik bir dünya ve eğitim modeli tasarlamıştır. Bu model, tez ve antitezlerle doludur, çatışma çözümü ise sentezdedir. Ancak yazarın çizdiği iki boyutlu bir modelin gerçekliğin birçok yüzünün görüntülenmesini de engellediği söylenebilir. Eserin *Problem Tanımlayıcı Eğitim Modeli*'nin ele alındığı bölümünde insanın tarihselliği sorununun tartışıldığı, bu fikirde de Marks'tan esinlenildiği ifade edilebilir. Ayrıca Freire'nin çizdiği eğitim anlayışının genele uygulanamayacağı anlaşılmaktadır.

Yazarın amaçlarından biri, ezilenleri eğitim konusunda eyleme geçirmektir. Ancak eğitime yönelik tutumu, kötümser bir tutum olarak değerlendirilebilir. Eserde, yazarın insanı dünyayı adlandırıp dönüştüren bir varlık olarak tanımladığı görülmüştür. Dolayısıyla *ezilenlerin eğitim konusunda harekete geçirilmesi gerektiği ve insanın dünyayı dönüştüren bir varlık olarak görülmesi düşüncesi*, eleştirel pedagojinin öğrencilere eğitimin statükoyu koruyucu yapısını eleştiri bilincinin kazandırılması (Cevizci, 2009) görüşüne uygundur. Eleştirel pedagojiye göre aslında eğitim özü itibarıyla politik bir eylem durumundadır (Berner, 2013). Freire de eserinde varlığını sürdürme gayesinde olan var olan duruma ve resmi ideolojik eğitime karşı örgütlenmenin gereği üzerinde durarak kimlik ve kişilik kazanmış ideolojik insana vurgu yapmıştır. Yukarıda ifade edilen görüşlerin eleştirel kuramın temel kavramlarını yansıttığı söylenebilir. Eserdeki temel kavramlar incelendiğinde, Freire'nin somut bir eğitim felsefesi, kuramı ve modeli de ortaya koyduğu anlaşılmıştır. Ancak çizilen bu eğitim modelinin uygulanabilirliği konusu tartışmalıdır.

Kaynakça

- Aybar, Ö., & Bingöl, Z. K. (2020). Paulo Freire'de Bankacı Eğitim Modeline Karşı Problem Tanımlayıcı Eğitim Modeli. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(4), 307-323. DOI: 10.47525/ulasbid.824150
- Aypay, A. (2015). Eğitim politikası. Ankara: Pegem A.
- Berner, H. (2013). Pedagojide güncel akımlar. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cevizci, A. (2009). Eğitim felsefesi. İstanbul: Say Yayıncılık.

- Freire, P. (2014). *Ezilenlerin pedagojisi*. (çev, Dilek Hatipoğlu ve Erol Özbek). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kaya, H. E., & Altan, B. (2019). Paulo Freire'nin Pedagojisi Temelinde Yetişkin Engelli Bireylerin Eğitimi: Bağcılar Belediyesi Engelliler Sarayı Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(7), 63-82. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/asead/issue/47889/605261>
- McLaren, P. (2011). *Okullarda yaşam eleştirel pedagojiye giriş*. (çev ed., Mustafa Yunus Eryaman ve Hasan Arslan. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, Z. (2016). Paulo Freire'nin Felsefesinde Özgürleşmenin Aracı Olarak Eğitim. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (22), 299-313. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/flsf/issue/48629/617911>